

Vem har makten över maten?

*"Det handlar inte om att vinna
kriget mot hunger, utan att sluta
kriga mot de hungriga."*

Pat Mooney, ETC group

Vem har makten över maten?

Jordbruk på export istället för mat till lokalbefolkningen. De senaste åren har det satsats mycket på storskaligt industriellt jordbruk i Afrika. Bördig mark köps upp eller hyrs av företag som odlar djurfoder, förnyelsebar energi eller grödor för export. Kvar blir bönder som tvingas flytta och odla på mindre bördiga jordar, får sämre skördar och får det allt svårare att överleva.

”Vi vill kunna bestämma vad vi ska odla och vilka fröer vi ska använda.”

Mary Sakala från Rural Women Assembly

För miljontals människor i södra Afrika är deras ursprungliga fröer och tillgång till mark förutsättningar för att kunna överleva och försörja sig. På så sätt kan de också producera mat på ett ekologiskt hållbart sätt som inte försämrar möjligheterna för framtida generationer att förse sina familjer och lokala samhällen med näringsrik mat.

Men istället för att stater skyddar, försäkrar och investerar i det egna landets småbönders skördar väljer flera länder att låta stora utländska företag ta över mark för att satsa på industriell produktion. Ett jordbruk som ofta är besprutad med växtgifter för att skapa större och lönsammare skördar. Bönderna tvingas åt sidan och lockas av att sälja eller lämna sin mark för att ge plats åt odlingar vars produkter exporteras till andra länder. Många övertalas också

med påtvingad lagstiftning att odla med genmodifierade (GMO) eller hybridfröer, fröer patentägda av de transnationella företagen.

Resultatet blir ett jordbruk som inte längre är till för den egna befolkningen, utan för andra länders och företags egenintresse.

Med ett större inflytande kan bönderna visa vägen för ett hållbart jordbruk och förhindra att företagen tar över ägandet av fröer och mark.

Du kan vara med och investera i södra Afrikas småbrukande bönder där avkastningen är lokalt och hållbart producerad mat nu och i framtiden.

Av all mat som konsumeras globalt, kommer ungefär 70 procent från småskaligt jordbruk och 30 procent från det industriella jordbruket. Trots detta använder det industriella jordbruket 70 procent av världens jordbruksresurser.

Tips!

**Stöd Afrikagruppernas arbete för att fler ska få tillgång till fröer och odlingsmöjligheter!
Köp ett frökort i vår gåvoshop!**

Konventionellt vs ekologiskt jordbruk

Idag finns det tillräckligt med mat för att hela världens befolkning ska kunna äta bra och näringsrik mat. Trots det så går många människor fortfarande hungriga. En tredjedel av den mat som produceras i det industriella jordbruket slängs och en fjärdedel av den mat som når matborden orsakar fetma eller andra hälsoproblem. De negativa konsekvenserna av dagens livsmedelsproduktionssystem är tydliga.

Det finns en föreställning att det industriella monokulturstjordbruket behöver expandera för att föda en växande befolkning i framtiden. Men enligt flera FN rapporter är det helt fel väg att gå. En utveckling av ett hållbart småskaligt jordbruk är istället nödvändigt för att kunna föda världen i framtiden.

Dagens livsmedelssystem belönar ett jordbruk som fokuserar på ett fåtal grödor. Av all mat som konsumeras kommer 75 procent från 12 plantor och 5 djurarter. Dessutom fokuserar 45 procent av den privata sektorns forskning på en enda gröda, majs.

– För kvinnor på landsbygden representerar de lokala frösorterna liv. Det är vår rätt att välja vad vi önskar äta. Därför måste vi kämpa för mat- och frösuveränitet. Ingen ska tvinga oss att använda genmodifierade fröer eller hybridfröer, de fröerna går inte att återanvända, säger Mary Sakala från Rural Women's Assembly.

Det har genomförts flera jämförande studier mellan ekologiskt och konventionellt jordbruk. Det industriella jordbruket får initialt högre skördar. Men på lång sikt, och särskilt under svårare förhållanden, klarar sig det ekologiska jordbruket lika bra eller bättre än det konventionella.

Visste du?

Ekologiskt jordbruk är bättre än industriellt jordbruk? Ett 35 år långt test utfört av Rodale Institute i USA visade att ekologiskt jordbruk klarar sig bra i jämförelse med det konventionella. De första åren hade det industriella jordbruket, som även använde GMO-fröer, bättre avkastning. Men efter några år blev avkastningen av det ekologiska jordbruket lika stor som det industriella och till slut blev avkastningen av det ekologiska högre.

I jordar med gynnsamma förhållanden ger industriellt jordbruk på kort sikt ofta högre skördar, men samtidigt utarmas jordarna gradvis. I stora delar av världen råder mindre gynnsamma odlingsförhållanden och enligt en FN-rapport baserad på 57 projekt ger ekologisk odling ofta betydligt högre skördar i sämre jordar än konventionellt jordbruk. En tioårig jämförande studie utanför Piteå visade också att ekologisk odling gav lika bra eller något högre skördar än industriellt jordbruk.

Men istället för att utveckla det småskaliga hållbara jordbruket satsas stora pengar på storskaligt industriellt jordbruk.

Matkris ledde till grön revolution

2008 fördubblades matpriserna på bara några månader och en global matkris var ett faktum. Krisen ledde till en grön revolution och en satsning på utveckling av jordbruket i länder i Afrika. I Asien och Latinamerika hade gröna revolutioner genomförts med början på 1960–70-talen och byggde på en modell av storskaligt industriellt monokulturjordbruk, med mycket insatser av vatten, konstgödningsmedel och kemiska bekämpningsmedel. Metoden utarmar jordarna på sikt och kräver mer insatser för att ge bra skördar.

Den teknologiska utvecklingen av det industriella jordbruket med GMO gav förhoppningar om ett effektivt och hållbart jordbruk. Men samtidigt som skördarna ökade snabbt och mycket under de första decennierna av den gröna revolutionen så har skördarna börjat avstanna eller minska i flera regioner i världen. Skadedjur, virus, bakterier, svamp och ogräs har anpassat sig till kemiska bekämpningsmedel, samtidigt som konstgödsel urlakar jordarna. Det har lett till en ohållbar cykel av ökad resistens som i sin tur leder till en ökad användning av gifter och miljöförstöring som följd.

En stor skillnad mellan den gröna revolutionen i Afrika och de tidigare i Asien och Latinamerika är vem som driver utvecklingen. I Latinamerika och Asien tog staterna en ledande roll medan det i Afrika nu är multinationella företag som är drivande genom Public Private Partnerships, eller offentliga och privata partnerskap.

Fakta

Ett exempel på Public Private Partnerships är New Alliance for Food Security and Nutrition in Africa (Nya Alliansen) som består av 10 ramavtal mellan länder i Afrika, enskilda G7-länder, EU och ett antal afrikanska företag och multinationella frö- och kemikalieföretag, som Monsanto och Syngenta.

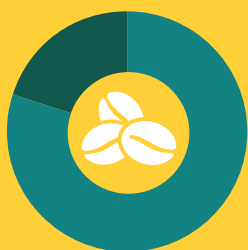
Avtal gynnar utländska investerare – bönderna är förlorarna

Den gröna revolutionen och Public Private Partnerships som Nya Alliansens avtal riskerar att motverka utvecklingen av det lokala hållbara jordbruket då de gynnar utländska investerare på bekostnad av småskaliga, särskilt kvinnliga, bönders rätt till mark, mat och fröer. Genom att förändra nationella lagar ska utländska investeringar öka. Det innefattar marklagar som ska förändras för att locka investerare, vilket ökar risken för konflikter kring mark mellan lokalbefolkning och utländska investerare. Det innefattar även frölagar som förändras så att det blir olagligt att fritt producera, utbyta och sälja eget utsäde.

Fakta

I Nya Alliansens ramavtal lovar Malawi bort 200 000 hektar mark till utländska investerare. Etiopien uppmuntrar till långsiktig leasing av mark. Moçambique förbinder sig till att förändra frölagarna så att de skyddar växtförädlaren, snarare än bondens rätt till sitt utsäde.

Nu pågår också en harmonisering av frölagarna i regionen. I Afrika är 80 procent av fröerna som används lokala fröer som bönder sparar, delar och säljer. Med de nya frölagarna blir fokus på certifierade fröer som bonden får köpa men inte spara utsädet från. I Asien och Latinamerika har liknande lagar lett till att småskaliga bönder hamnat i beroendeställning till stora företag med ohållbara skulder som följd. Fem företag kontrollerar 75 procent av utsädet som säljs över hela världen och de äger också de flesta patenten.

I Afrika är 80 % av fröerna som används lokala fröer som bönder sparar, delar och säljer.

880 837

Svalbard frövalv har kapacitet att lagra 4,5 miljoner frösorter i tre separata kamrar. Med sina 880 837 genetiskt unika frövarianter är valvet världens artrikaste genbank.

75%

FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, FAO, uppskattar att 75 procent av de arter som odlades vid 1900-talets början har gått förlorade.

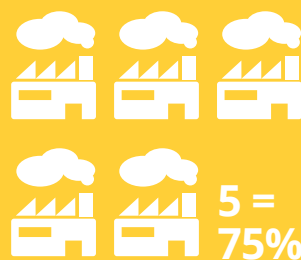
Den Nya Alliansen har kritiserats av både EU-parlamentet, FN:s före detta särskilda rapportör för rätten till mat Olivier de Schutter och av civilsamhällesorganisationer för sitt fokus på utländska investerares rättigheter framför småskaliga bönders rättigheter över mark och utsäde. Trots det bidrar både Sverige och EU aktivt genom att driva på för handels- och investeringsavtal och Public Private Partnerships.

Ett företag kontrollerar 25 procent av den globala försäljningen av fröer

Idag är det ett fåtal stora transnationella företag som dominerar frö- och kemimarknaden. Dessa är på väg att bli ännu färre och ännu större. När ett av världens största kemiföretag, Bayer AG, köpte Monsanto under förra året, kontrollerar Bayer nu 25 procent av den globala försäljningen av fröer och jordbruksrelaterade kemikalier så som bekämpningsmedel och gödning. Problemet när få företag dominerar marknaden är att de både kan höja priserna och bestämma vilken typ av fröer som säljs på marknaden.

Om bönderna köper patenterade GMO eller hybridfröer behöver de också köpa insatser som konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel för att skördarna ska bli bra. Efter skörd får de inte spara, dela eller sälja utsädet, eftersom det är företagets egendom. Hybridfröer kan för det mesta inte heller sås om, de har andra egenskaper vid omsådd. Till nästa sådd måste bönderna därför köpa nya fröer och insatser. Det leder ofta till att bönderna är tvungna att skuldsätta sig och hamnar i en beroendeställning till företagen. I afrikanska länder bygger jordbruket till 80 procent på att bönderna sparar och delar utsäde med varandra, och införandet av GMO och hybridfröer kan skapa stora problem då de multinationella företagen har ett mycket bättre juridiskt skydd än bönderna.

Fem företag kontrollerar 75% av utsädet som säljs över hela världen och de äger också de flesta patenten.

Fakta

Vad är GMO? GMO är en förkortning av genetiskt modifierad organism. Det är en organism där det genetiska materialet har ändrats på ett sätt som inte inträffar naturligt genom t.ex. parning eller korsbefruktnings. En organism måste per definition vara något levande. Hos en GMO har en eller flera DNA-sekvenser lagts till eller tagits bort. Källa: Jordbruksverket

Vad är ett hybridfrö? Hybrid är en blandart, en korsning mellan olika arter, framtagen för att ge en bra skörd. Hybrider går vanligen inte att återanvända. Källa: Odla.nu

Justina Wiliamo är vice ordförande för den moçambikiska boendeföreningen UNAC avdelning i Nampula.

Utländska investeringar i mark – bönderna förlorar sin försörjning

”Förlorar jag min mark förlorar jag min försörjning. Utan mark kan jag inte föra min kunskap vidare till barnen. Det betyder att hunger och fattigdom överförs till nästa generation.”

Joaneta Nguenha
Macanda, Marracuene
Mozambique. 63 år

träd binder koldioxid och därför är bra för klimatet.

Företagen som tar över marken kommer från hela världen och ofta är ersättningen till lokalbefolkningen dålig. De människor som bodde på och brukade marken förlorar sin försörjning och sin mat.

I södra Afrika har investeringar i mark för odling av exportgrödor lett till att tusentals småskaliga bönder blivit av med mark och försörjning. Investerarna tar i många fall över den bördigaste marken och de småbönder som tidigare brukat marken får flytta till sämre områden. Konsultation sker ofta med regering och lokala beslutsfattare, inte med de småskaliga bönder, majoriteten kvinnor, som blir av med sin mark.

Orsakerna bakom den stora ökningen av investeringar i mark sen början av 2000-talet är resurskriser i flera länder och företag. En av dessa kriser är matkrisen och den ökade konkurrensen om mat. Den har orsakat att länder med en växande medelklass eller begränsade jordbruksmarker, som exempelvis Indien, Kina och Saudiarabien, har velat trygga sin livsmedelsförsörjning genom att ta över odlingsmark i utvecklingsländer. Jakt på förnyelsebar energi och klimatkrisen bidrar också till landgrabbing. Utländska företag har köpt eller leasat stora arealer mark i Afrika och Sydamerika för att odla biobränslen, samtidigt som stora trädplantage motiveras med att

Sen 2006 har minst 35 markaffärer med utländska investerare genomförts i Moçambique som tagit mer än en halv miljon hektar mark i anspråk.

Stopp på finansiering till företag som tar makten över maten i Afrika

Vi kräver att EU och andra aktörer slutar finansiera företags övertagande av makten över Afrikas mat och istället använder biståndspengar, handelsavtal och investeringar för att stödja utvecklingen för matsuveränitet. Att utrota världshungern handlar inte bara om att få mat i magen, matsuveränitet kräver även att maten är näringsrik och att de som producerar maten kan bestämma över produktionen. Det innebär även att kunna producera mat fri från växtgifter och bekämpningsmedel som har stor påverkan på människorna som bor i närheten och på miljön.

Fakta

Vad är matsuveränitet? Matsuveränitet bygger på sex principer:

- Mat är en rättighet som inte kan behandlas som vilken handelsvara som helst.
- Småskaliga matproducenter måste värdesättas och erkännas, särskilt kvinnor och marginaliserade grupper.
- För att småskaliga matproducenters rättigheter ska skyddas och upprätthållas är lokal kontroll över naturresurser en förutsättning.
- Kunskap och teknologi är inte frikopplat från de maktstrukturer som styr dagens livsmedelssystem. Forskning och teknologi måste harmoniseras med en lokal kontext och stärka de småskaliga producenternas ägandeskap i dess utveckling.
- Genom att fokusera på att utveckla lokal dynamik i livsmedelssystemet främjas lokal utveckling samtidigt som vi undviker de utsläpp som det industriella och exportinriktade livsmedelssystemet orsakar.
- Matsuveränitet bygger på agroekologiska metoder för jordbruket som utesluter kemiskt framställt gödsel och giftiga bekämpningsmedel och därmed främjar biologisk mångfald.

Enligt FN kan agroekologi skapa näringsrik mat för jordens befolkning – något som dagens matsystem inte kan leverera. Agroekologi är ett multifunktionellt ekologiskt jordbruk där man blandar grödor buskar och träd som kan medföra att jorden blir bördigare och vattenanvändningen effektivare. Sårbarheten för skadeinsekter, extremväder och sjukdomar minskar när det inte är monokultur. Agroekologi bidrar också till biologisk mångfald och minskar riskerna för småbrukare då de inte bara odlar en gröda.

”SPP har gett mig frön, än så länge har jag inte köpt några. Vi byter också frön och sticklingar oss småbönder emellan i området och under utbytesmöten och workshops. Jag skulle till exempel gärna odla rödlök men jag har inte fått några än. Jag ger själv bort sticklingar jag odlat upp. Jag vill gärna inspirera andra till att börja odla.”

Gert Bezuidenhoud,
Citrusdal, Sydafrika

Du kan vara med och förändra!

I över 40 år har vi arbetat i södra Afrika. Idag samarbetar vi med bondeorganisationer och sociala rörelser som arbetar för att bevara och återställa naturliga frösorter som är utrotningshotade, kämpar mot patentering av fröer och för bönders rätt till mark. I Moçambique har bönder de senaste åren påbörjat ett projekt för att bevara och återställa lokala naturliga frösorter som är utrotningshotade. Idag finns det flera lokala fröbanker, och fler är på gång. Tusentals bönder kämpar för att själva kunna kontrollera produktionen och distributionen av fröer. I Sydafrika stödjer jordbrukare varandra, sparar utsäde och delar ekologiska fröer med varandra. De kämpar också för rätten till mark att odla på.

Genom stöd till våra partnerorganisationer ger vi bönderna möjlighet att organisera sig så de kan bryta maktbalansen och övertyga stater och företag att investera i småskaligt hållbart jordbruk som ger mat både för dagen och i generationer framöver. Med ett större inflytande kan bönderna visa vägen för ett hållbart jordbruk och förhindra företagen att ta över ägande av fröer och mark. Varje dag arbetar vi tillsammans med våra partnerorganisationer för att påverka politiker, makthavare och beslutfattare, både i södra Afrika, Bryssel och Stockholm.

Tillsammans förändrar vi liv

Hjälp oss investera lokalt i ett småskaligt hållbart jordbruk i södra Afrika.

- Bli månadsgivare
- Köp ett gåvokort
- Ge ett engångsbelopp
- Köp ett frökort som går att plantera
- Swisha till 90 03 37 -7

Du kan också engagera dig i Afrikagrupperna, hitta din närmsta lokalgrupp på afrikagrupperna.se/medlem

För senaste uppdateringar följ oss på Facebook, Instagram eller Twitter.

WEB	afrikagrupperna.se
BLOGG	sodraafrikaidag.se
TWITTER	twitter.com/afrikagrupperna
FACEBOOK	facebook.com/afrikagrupperna
INSTAGRAM	instagram.com/afrikagrupperna

Denna broschyr har publicerats med ekonomiskt stöd från Sida, som dock ej medverkat vid utformningen och ej heller tar ställning till rapportens innehåll.